

60

Zemlja se okoli osi vrti.

Spisal. V. Bril.

Zemlja ima dvojno gibanje, namreč okoli svoje osi in okoli solnca, katerih pa mi nobenega ne čutimo. Marveč se nam dozdeva, da se solnce okoli zemlje premika in ne zemlja okoli solnca. Saj vidimo solnce vsako jutro izhajati, vsaki poldan na naj višjem mestu neba stati in zvečer spet zahajati v ne- prezenjlivem verstenju. Torej jih je dosti bilo nekdanj, in jih je, čali Bog, še zdaj, ki ne verjamejo tega, kar se mi od mladih nog u solah učimo in tako terda verjamemo, kakor da je en Bog. Tej misli nasproti so roperniki verste iz sv. pisma, stavili, v katerih je Bog po Jozua tovi prošnji solncu tako dolgo sta- ti zapovedal, da Jozua sovražnike premaga; rekli so protivniki: Bog je zapovedal, da naj stoji, ergo - se je prej premikati moglo. Ali besede sv. pisma so besede izvišenega, sveticelega duha, ki vse, kar pove, le v krasnih podobah in prilikah pove - to- rej le čevlje sodi naj Kopitar, naj vodopivec s sve- to grozo se svetemu pismu bliža, in se nikakor ne predvzgne, kaké cerkve po svojem razlagati. Tode to nasprotenje je slaven & vedoslovec, kogar ime sim porabil, takole spoobil: V sv. pismu je zapi- sano da je Bog solnce ustavil - ergo naj se je pre- mikalo. Tode kdaj od tistih mal miruje, ker v sv. pismu ni zapisano, da mu bi bil Bog spet veleval se premikati.

Ali pri ljudeh je bila ta naravna lastnost, in bo menda, dokler bo človeški rod stal, da si misli, mnenja, katero so enkrat dobro spoznali, ali že

x maternim mlekom kot sveto, brezpomolno vse. Če
vserkali, ne x lepo, in ne siloma vzeti ne pusté.
Reči kmetu, da ni duhov, da ni čarobnic, ali tako
imenovanih ropernic. V priro tebe se ti bo po-
smehoval. Rekel ti bo: Kako pa sicer lasje kviš,
ko pridejo in potem v toči spet nazaj padajo.
In reči mu, da veter lasje zanese v vrak, in časih
se težje reči, terdovratno bo pri svojem mnenju
ostal. Govori mu na dolgo in široko, da tako i-
menovane vse so prazni vrak, ki se vname in da
je takega vraka v rudarjah, na greteh in dru-
gih močirnatih krajih veliko, prav nič ne boš pri-
njem opravil. Tako Cook pri svojem brodarenju
v južno morje mornarjem nikakor prepričati in
pregovoriti ni mogel, da je kos ledu ^{večji} ~~manjši~~, dli
da ^{več} ~~manj~~ prostora potrebuje, kakor voda, iz ktere
se je naredil. Bilo je namreč treba hladne pitne vode,
navadna morska voda pa, kakor znano, se ne mo-
re piti. Torej je mornarjem ukazal, ledu v sode,
se natlačiti, da bi se stajal. Ti pa tega nikakor slo-
riti niso hotli, rekli: Kadar se bo led v sodih sta-
jal, se bo raztegnil in nam bo vse sodove razne-
sel in se barko poškodoval. Mogel jim je šelej pri-
manji posodi, z ledom napolnjeno pokazati, da led
kaj več prostora vzame, kakor voda, ki se izrav-
no tistega ledu naredi.

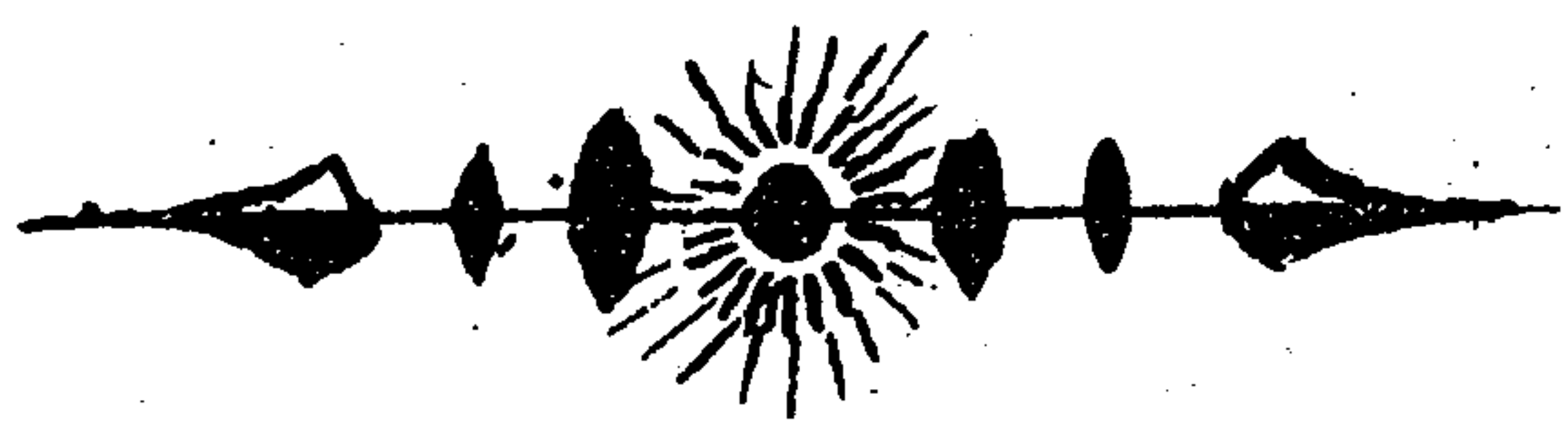
Čistnega dokaza je torej treba, da se termasto ljud-
stvo pregovori, ali kje čemo takega za premikanje
zemlje okoli osi, premikanju sonca okoli zemlje
nasproti, dobiti. Dosti je dokazov, bolj ali manj č-
istnik, toda ravno manj čitni so vsaemu pred
ocmi - in kakor se sicer x godi - tak dokaz nepre-

62 sine človeškega duha, ako se ta nalasi k tej čedi
ne oberne.

Ali se morejo naše oči pri kaem premikanju toliko
zmatati, da mislite, da se to premika, kar v resni-
ci pri miru stoji? Zamarejo se. Vsedimo se v čolni,
ki se s silno hitrostjo po reki pelje in zdelo se nam
bo, da bregovi s hišami in drevesi, ki na njih stojé,
se premičejo, mi pa pri miru stojimo. Ali ni to,
vej mogoče, da se tudi zemlja z nami vred tako hit-
ro okoli osi verti, da se nam zdi, da se mi pre-
mikamo, in da se sonce. Mogoče je torej še, da se
zemlja verti in ne sonce.

To je pa tudi bolj verjetno, če pomislimo, kako daleč
so nekatere zvezde od naše zemlje, in kako grozovito
so velike. Če sonce je 24 milijonov milj daleč in 1 mil-
jonkrat in pol večji, kot zemlja, kako hitro bi se torej
verteti moglo, da bi se v 24 urah okoli zemlje zvertele.
Daljne zvezde, kakor Juri i. t. d. so pa še milijonkrat in
milijonkrat večji, kakor sonce, in tudi tolikrat daleč
od nas, kakor ono. Če bi se torej te zvezde okoli nas
premikale, s kakšno nezapopadljivo in nepisljivo hit-
rostjo bi se verteti mogle, one, ki so se milijonkrat
in milijonkrat večji, kakor prah, naša zemlja, na
kteri je peščica ošabnih človekov, ki so tirjali in
deloma še tirjajo, da naj se ves svet okoli njih
verti. Tode premikanje zemlje okoli osi sledi pro-
tredno in dosledno iz tihle okolščin.

[Dalje sledi.]

41

Pa čas odloča se je stekel,
Najočil dreva svitli žar,
Nesreče se oblak razlekel,
I srečna je nesrečna stvar;
Sam duh nebeski jo je zbudil,
K' orerl se j'na svet proklet,
Da jez poprejšni se je zgrudil,
I clovek bil je clovek spet.

Zemlja se okoli osi verti.

Spisul V. Bril.

Konec!

Ne samo zemljino telo in injim mesta, ljudje i. t. d. verte se okoli osi, ampak tudi rračje, ki zemljo, kot volla oblina obdaja. Lato se zgodi, da mi tega premikanja ne čutimo, sicer bi vihar bil, da bi ljudi in hiše podiral in kmali vo rast na zemlji pokončal. Lavoč tega mora tudi vsa, ki kamen, kteuga navpik kviško veržemo, na ravno tistem mestu pasti, pa ne rato, ker zemlja stoji, ampak ker za ravno toliko v primeru, ka, kor zemlja, se je tudi rračje overtelo.

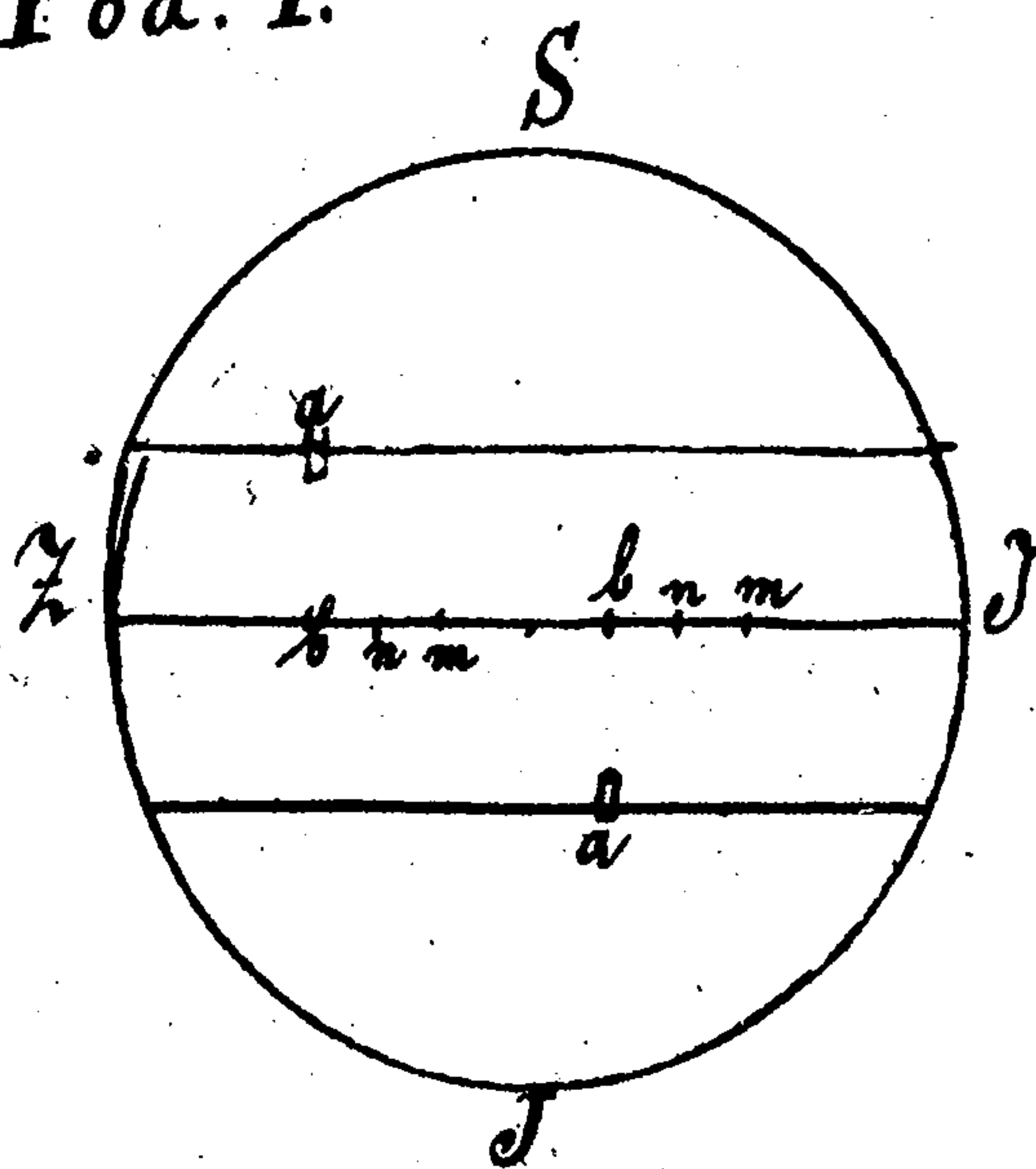
Pojdimo edaj na en stolp in stepimo na linu, ki proti izhodu gledajo. Izpustimo ravno pri rida ka, menček iz roke; No do tal prileti, ne bo več prizi. Ou, ampak za nekaj linij in in celo palcov se stolp pa proti izhodu, posebno če je stolp zelo visok, ka, kor postavim stolp sv. Stefana na Dunaji, stolp v Strasborgu i dr. Kaj pa je vzrok tega? Kamenček je pri padcu obdržal tisto hitrost v v verten. ju okoli zemlje, ki jo je imel pri linah, ravno

172

Ko ga je roka spustila. - Ta hitrost pa je večji pri linah, je večji na vrhu stolpa, kakor na tleh. Vzemimo postavimo kolo in ga zavrtimo okoli osi, obroči se bodo nar hitreje verteli, ker so nar bolj daleč od središča. Od osi; presto samo pa se bo naj bolj počasno vertelo, ker je bliže osi. Ker so pa line dalje od središča zemljine, kakor tla, se toraj tudi bolj hitro verte, to je, v enakem času dalje pridejo, kakor stolp pri tleh, in tako tudi kamenček, ki je is lin do tal priletel. To pa bi se zgoditi ne moglo, ko bi se zemlja proti jutru okoli svoje osi ne vertela.

Obernimo se k drugemu dokazu, da se zemlja okoli svoje osi verti.

Pod. I.

Postavimo pod. I top a na severni poloblini zemlje in merimo na b, ki je bolj južno proti ravniku postavljeno. Sprejmemo top, oblica bo letela en čas, pa ne bo cila zadela, ampak na desno udarila, in to spet zato, ker se zemlja okoli osi obrača.

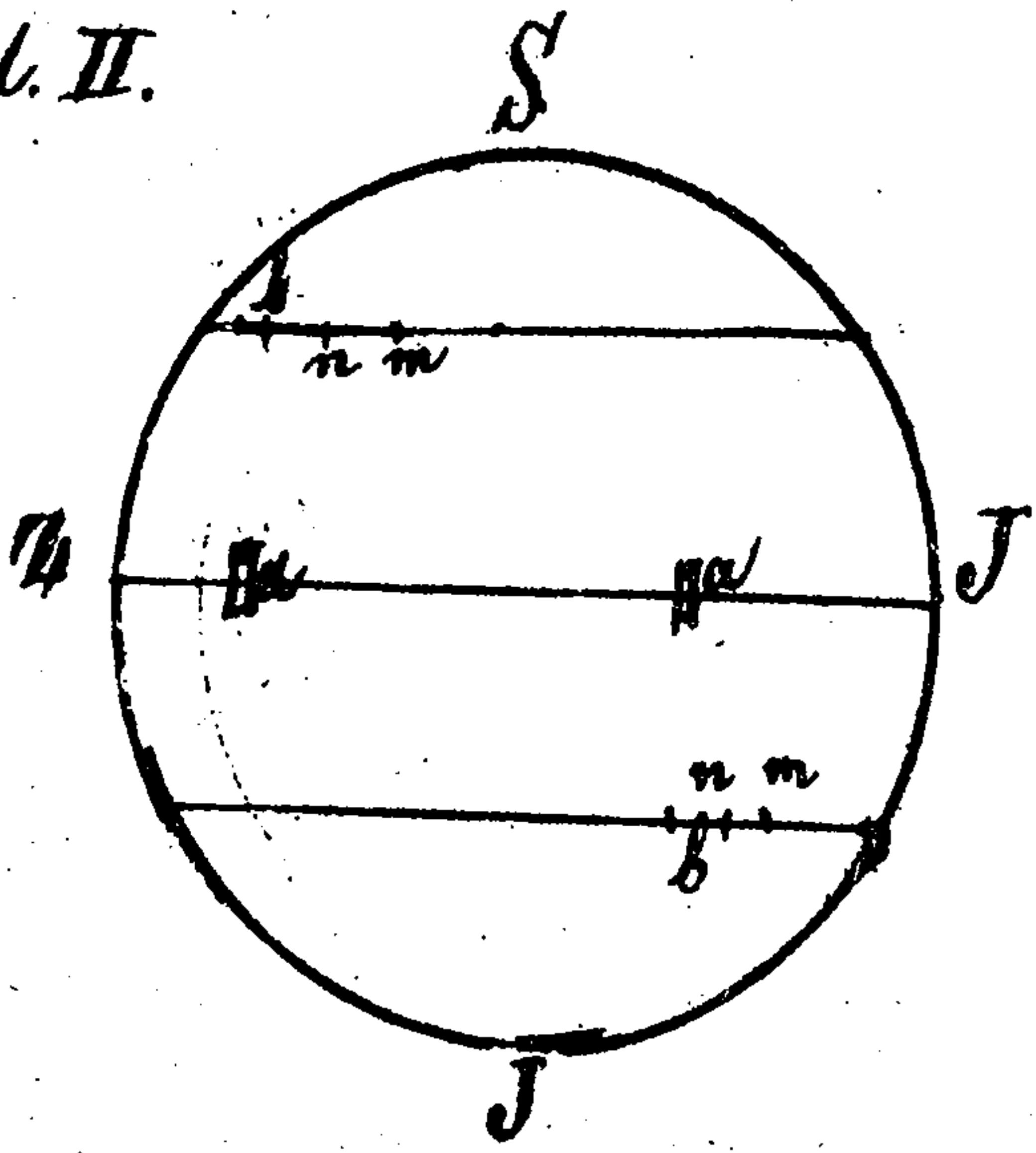
V tem času, ko je oblica od a do b letela, se je zemlja od zapada do izhoda že nekoliko obrnila in cil, ki je bil v b nastavljen, je prišel v m. Tode oblica mu ni mogla tje slediti, tudi ona se je nekoliko proti izhodu pomaknila, tode ne toliko, kakor b, ki je blizu ravnika in toraj dalje od osi. Oblica pa je s isto hitrostjo se vertela, ki jo je v a imela, in toraj zad ra cilom v n ostala.

Postavimo top a na južno poloblini in merimo v b, ki je spet blizu ravnika. Sprejmemo

173

top. — Ta čas, ko bo oblica od a do b letela, se bo cil b že do m premaknil, oblica pa bo raostala in v n v zemljo udarila, ker se je z vrvevnostjo hi, trstjo vertela, kakor jo kraj ima, od kterega je prišla, namreč a.

Pod. II.

Postavimo zdaj pod II. top a na ravnik inga namerimo v b, ki je bolj proti severni, mu tečaju. V tem času, ki ga bo oblica potrebovala, da bo od a do b prišla, se bo b z zemljo premaknil v n, oblica pa bo v m v tla udarila, to,

raj cil v vertenju prebitela. Vertela se bo namreč s hitrostjo, ki je je na ravniku imela in ki je večji do te, ktero ima b in vsi kraji, ki na tisti stopnji severne širivosti leže.

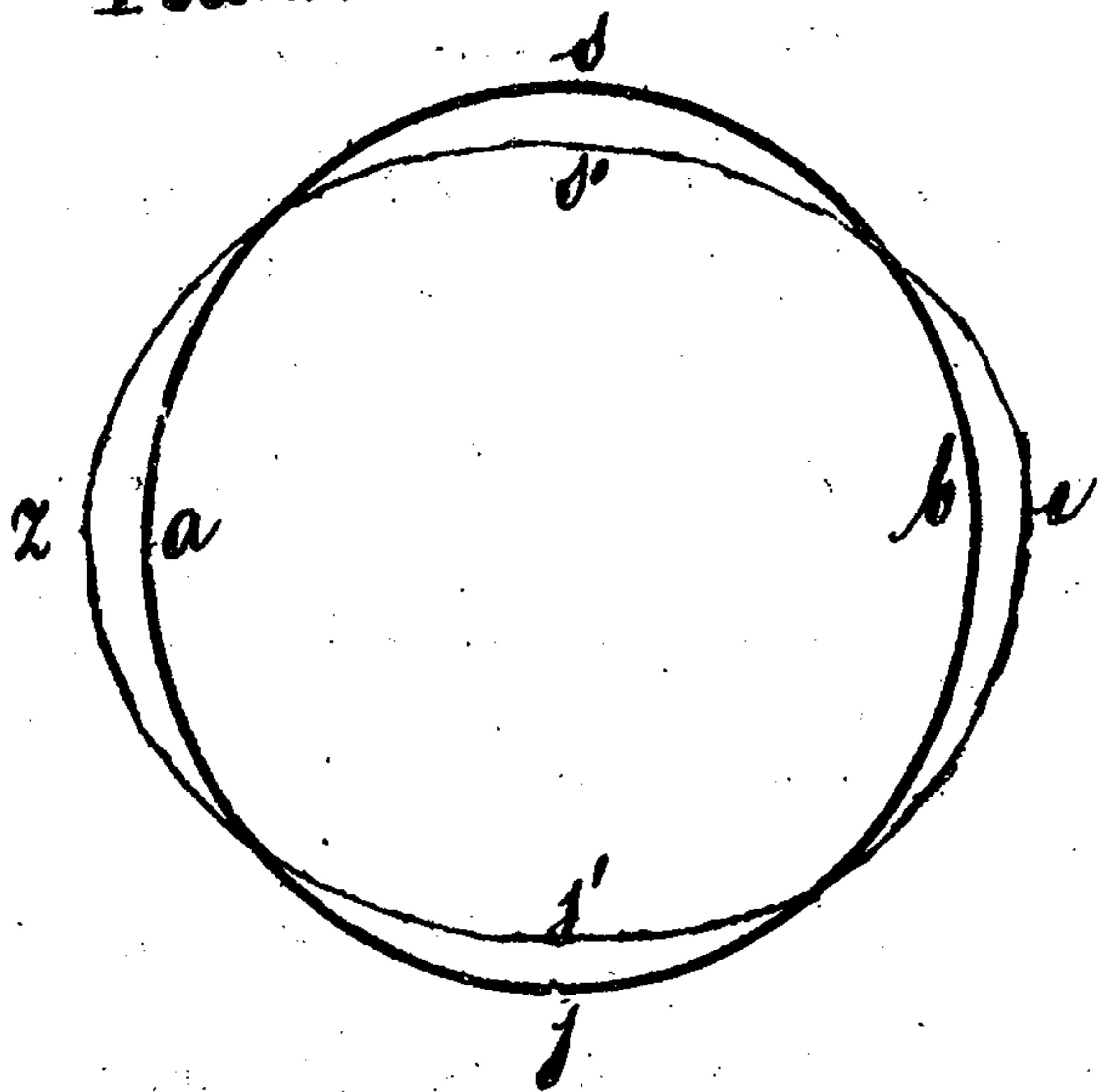
Če zopet top a nastavimo na b, ki je v južni pol, oklini, bo oblica že do m prišla, med tem, ko se bo b še do n privertil in to iz omenjenega vr. roka.

Ta dokaz vsi vsaki sam lahko naredi in kar je v njem razupadenega je dobro znano lovcem ali sploh stre. javcom. Večkrat se nameri, danat umetniški stre. javec cila ne bo zadel, čeravno je mislil, da bo oblica na ravnost v černo stla, ker je zares tje meril, to ve vertenje zemlje okoli osi je krivo, da ni tega zadel, na kar je meril.

Dруг dokaz za našo (resnico) reč je resnica, da je zem. ja na obeh tečajih nekoliko uverta, na ravniku pa brezuhasta, to de tega nebeden je sam vidil ni, vsi moramo to le gotovo in natančnemu prepa n

M⁴ curenju verjeti. Ta prikazen se tako razjasni da.

Pod. III.

Vremeno pod. III. oblike ab iz ilovice, pretakajmo skozi sre, do palice in vertimo oblico oko, linje - kmalo se bo pri čer, kakv s in j, kjer je palica pre, takrojena, uderla, pri čerkaha in b pa se razširila, ker ta kraja se okoli osi nar hitre,

je vertita in sta nar bolj raznjena, od palice se oddaljiti. Iz popolne oblike saj b dobili bomo potlačeno oblico s'j'i, kakoršna je naša zem, lja, ki je nekđaj tudi bolj mehka bila, kakoršna je še zdaj v sredi.

Dalnji dokazi za premikanje zemlje so še toki v morju in zraku. Od tokov v morju smo nekhi liho slišali v spisu, "Porebje v privednih krajih", od tokov v zraku pa nam bo kakpri hoden spis kaj anamenitnega povedal.

Tihotapec.

Novela. Spisal V. Mandelc.

V.

Tako, vas pet ostane doma! Vi trije bodite mimi, dokler nazaj ne pridemo. Prepira nočem, tudi iz gore ne hodite v dol, in bodite pripravljeni za vsaki napad!

Tako reče v majhni bajti v Jelovci, kjer smo po prej tihotapec razustili, moč z kreptkim glasom